

Konstitutionsutskottets yttrande 2020/21:KU9y

Verksamheten i Europeiska unionen under 2020

Till utrikesutskottet

Utrikesutskottet beslutade den 25 mars 2021 att ge konstitutionsutskottet möjlighet att yttra sig över skrivelse 2020/21:115 Verksamheten i Europeiska unionen under 2020 och följdmotioner i de delar de berör konstitutionsutskottets beredningsområde.

Konstitutionsutskottet yttrar sig över skrivelsen i de delar som berör utskottets beredningsområde och över motion 2020/21:3925 av Kerstin Lundgren m.fl. (C) yrkande 3 och motion 2020/21:3910 av Håkan Svenneling m.fl. (V) yrkandena 31–33.

Utskottet anser att utrikesutskottet bör avstyrka motionsyrkandena.

I yttrandet finns två avvikande meningar (C, V).

Utskottets överväganden

Rättsstatsprincipen och grundläggande rättigheter

Skrivelsen

I skrivelsen framhåller regeringen att rättsstatsfrågorna alltså står högt upp på EU:s dagordning och att bakgrunden är den negativa utvecklingen i några av medlemsstaterna. Flera parallella diskussioner och processer pågår i EU:s institutioner för att på olika sätt försöka påverka utvecklingen i rätt riktning.

I slutsatserna från mötet i juli 2020 påminde Europeiska rådet om vikten av att rättsstatsprincipen och EU:s grundläggande värden respekteras i förhållande till unionens budget. Syftet är att skydda EU:s budget i situationer där unionens ekonomiska intressen kan vara hotade på grund av generella brister som rör rättsstatsprincipen i en medlemsstat. Regeringen anför vidare att Europeiska rådet i juli nådde en överenskommelse om budgetramen, tillsammans med ett återhämtningsinstrument som ska bidra till hanteringen av de ekonomiska och sociala konsekvenserna av pandemin. I överenskommelsen ingick en förordning om en villkorlighetsordning som innebär att utbetalningen av EU-stöd villkoras med att medlemsländerna respekterar grundläggande principer på rättsstatsområdet. För regeringen är villkorlighetsordningen en central del av uppgörelsen.

I skrivelsen påminns om dels att kommissionen i december 2017 aktiverade det s.k. artikel 7-förfarandet mot Polen med motiveringen att det rådde en tydlig risk för brott mot rättsstatens principer efter de reformer av rättsväsendet som inletts, dels att Europaparlamentet i september 2018 tog ett initiativ till att initiera ett artikel 7-förfarande mot Ungern eftersom man ansåg att det finns en risk för att landet åsidosätter EU:s grundläggande värderingar. Under året har kommissionen informerat rådet om utvecklingen i Polen och Ungern. Parallellt med artikel 7-förfarandena har kommissionen initierat flera överträdelseförfaranden mot Ungern och Polen om unionens gemensamma värden och rättsstatsprincipen. Regeringen har intervenerat till stöd för kommissionen i två sådana mål. Regeringen har även yttrat sig i flera mål om begäran om förhandsavgörande när det gäller respekten för rättsstatsprincipen vid genomförandet av nationella reformer.

Covid-19-pandemin aktualiserade viktiga rättsstatsfrågor som fortfarande diskuteras i Europa. Från mitten av mars har kommissionen övervakat de åtgärder i medlemsstaterna som påverkar rättsstatsprincipen, demokratin och de grundläggande rättigheterna. I de landsspecifika rekommendationerna inom ramen för den europeiska planeringsterminen påmindes i augusti 2020 om att dessa undantagsåtgärder bör vara nödvändiga, proportionerliga, tidsbegränsade och föremål för granskning.

I skrivelsen anförts vidare att den europeiska rättsstatsmekanismen introducerades under 2020, vilket har resulterat i kommissionens första årliga

rapport om rättsstatssituationen inom EU och dess medlemsstater. Baserat på denna rättsstatsrapport har rådet för allmänna frågor inlett en mer strukturerad årlig rättsstatsdialog. Mekanismen är förebyggande och är inte strikt avsedd att kontrollera efterlevnaden av EU-rätten. Kommissionens första årliga rapport om rättsstatssituationen i EU presenterades i september 2020. Fyra områden granskades av kommissionen: de nationella rättssystemen, åtgärder mot korruption, mediemångfald samt kontroll och balans i det institutionella beslutssystemet.

Av skrivelsen framgår att med rapporten som grund hade rådet för allmänna frågor i oktober en första diskussion om rättsstatsutvecklingen inom unionen. I november hade rådet för allmänna frågor fem landsspecifika diskussioner med Belgien, Bulgarien, Tjeckien, Danmark och Estland. Även justitieministrarna behandlade rapporten i december 2020 med särskilt fokus på de nationella domstolarnas roll för EU-samarbetet.

Regeringen ställer sig positiv till kommissionens årliga rapport om rättsstatsutvecklingen i EU och anser att den är en god grund för fortsatt diskussion och erfarenhetsutbyte i syfte att förebygga att rättsstatsproblem uppkommer eller förvärras. Rapporten identifierar allvarliga utmaningar på rättsstatsområdet i några medlemsstater. Förordningen om en villkorlighetsordning som länkar rätten till EU-stöd till efterlevnad av rättsstatsprincipen är ett viktigt nytt instrument.

Under rubriken grundläggande rättigheter och medborgarskap anför regeringen bl.a. följande. Ordförandeskapet antog ordförandeskapsslutsatser om EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna inom EU i oktober 2020. Dessa fokuserar på förhållandet mellan grundläggande rättigheter å ena sidan och artificiell intelligens (AI) samt digital utveckling å andra sidan. Den 2 december 2020 presenterade kommissionen en ny strategi om tillämpningen av stadgan. Den fokuserar på ökad kunskap om stadgan och genomförande av stadgan i medlemsstaterna. Konstitutionsutskottet informerades i september 2020.

Till följd av den andra externa utvärderingen av verksamheten vid EU:s byrå för grundläggande rättigheter (FRA) lämnade kommissionen i juni 2020 förslag till vissa justeringar av förordningen om inrättande av FRA. Förhandlingarna i rådet påbörjades i juli. Konstitutionsutskottet informerades i september.

I skrivelsen framhålls även att förhandlingarna om anslutningsavtalet mellan EU och Europarådet återupptogs under året. Konstitutionsutskottet informerades i april 2020.

Motionen

I motion 2020/21:3925 av Kerstin Lundgren m.fl. (C) yrkande 3 begärs ett tillkännagivande om att regeringen bör arbeta för att det demokratilås och den rättsstatsmekanism som EU:s budget nu har också används av kommissionen. Motionärerna anför att vi under en lång tid har sett en utveckling i Ungern och

Polen som innebär inskränkningar i människors fri- och rättigheter och demokratiska principer. Motionärerna anser att EU måste göra mer för att se till att alla medlemsländer är demokratiska och rättssäkra. Det är inte acceptabelt att vissa länder kan få EU-medel när de samtidigt bryter mot unionsgemensamma demokratiska principer.

Tidigare behandling

Utskottet framhöll våren 2016 att värnandet av de mänskliga rättigheterna och människors demokratiska delaktighet är hörnstenar som ska genomsyra arbetet såväl i EU som globalt. Det var därför enligt utskottet positivt med ramverket för att stärka rättsstaten och rådets årliga dialog om rättsstatsfrågor. Med hänvisning till bl.a. att erfarenheterna av dialogerna skulle utvärderas i slutet av samma år ansåg utskottet att det inte fanns någon anledning att göra tillkännagivanden till regeringen (bet. 2015/16:KU15 s. 46). I betänkandet fanns två reservationer från Moderaterna och Liberalerna.

Utskottet upprepade detta ställningstagande våren 2018 (bet. 2017/18:KU34 s. 60). I betänkandet fanns i den delen en reservation från Moderaterna, Centerpartiet, Liberalerna och Kristdemokraterna.

Under våren 2019 behandlade utskottet flera motionsyrkanden om mänskliga rättigheter (bet. 2018/19:KU27 s. 25). Utskottet underströk att värnandet av de mänskliga rättigheterna och människors demokratiska delaktighet är av central betydelse, för Europa liksom för övriga världen. Civilsamhällets roll i detta arbete är av stor betydelse. Mot bakgrund av det arbete som för närvarande bedrivs inom EU för att stärka skyddet för de mänskliga rättigheterna och värnandet av rättsstatens principer såg utskottet inte något behov av att föreslå något tillkännagivande till regeringen. Motionsyrkandena avstyrkes. Reservationer lämnades av Centerpartiet, Vänsterpartiet och Liberalerna.

I yttranden till utrikesutskottet om kommissionens arbetsprogram har konstitutionsutskottet vid flera tillfällen framhållit att respekten för mänskliga rättigheter och rättsstaten utgör fundamentet i en demokrati. I yttrandet över arbetsprogrammet för 2020 uttalade utskottet även att utskottet värdesätter kommissionens arbete med att stärka och försvara rättsstatsprincipen och framhöll vikten av att kommissionen fortsätter detta arbete (yttr. 2019/20:KU6y s. 3).

I maj 2019 granskade utskottet kommissionens meddelande om att ytterligare stärka rättsstatsprincipen inom EU (COM(2019) 163). Utskottet värdesatte att kommissionen fortsätter sitt arbete för att främja och försvara rättsstatsprincipen, och delade regeringens oro över utvecklingen på rättsstatsområdet. Utskottet välkomnade därför att kommissionen tagit initiativ till en diskussion om hur man kan förbättra de verktyg som finns till förfogande för EU:s institutioner för att skydda unionens grundläggande värden, däribland respekten för rättsstaten. Utskottet ansåg att det är av stor vikt att de verktyg som finns till förfogande används och att nya kan bidra till att stärka

tillämpningen av rättsstatsprincipen inom unionen. Utskottet framhöll att EU:s grundläggande värden inte är förhandlingsbara. Den bredare diskussion om att ytterligare stärka rättsstatsprincipen som kommissionen tagit initiativ till är enligt utskottet angelägen, och utskottet kommer att följa det fortsatta arbetet (utl. 2018/19:KU37).

Under våren 2021 granskade utskottet även kommissionens meddelande om 2020 års rapport om rättsstatsprincipen (COM(2020) 580, utl. 2020/21:KU14). Utskottet anförde bl.a. att den europeiska rättsstatsmekanismen utgör ett nytt verktyg som kompletterar andra EU-instrument. Den årliga granskningsmodellen syftar till att främja skyddet av rättsstaten och förebygga att rättsstatliga problem uppstår eller förvärras. I sin första årliga rättsstatsrapport ger kommissionen exempel på positiva trender inom rättsstatsområdet inom EU, men också på allvarliga utmaningar. Utskottet underströk återigen vikten av respekten för grundläggande rättigheter och rättsstaten, vilka är fundament i en demokrati och centrala för samarbetet inom unionen. Utskottet välkomnade därför rapporten och bedömde att en årlig granskning och fortlöpande diskussion nationellt och inom EU kan bidra till att öka respekten för rättsstaten. Utskottet konstaterade att covid-19-pandemin innebär stora utmaningar för samhället. Beslut har fattats som inneburit begränsningar av fri- och rättigheter, t.ex. rörelsefriheten och mötesfriheten, och som påverkat konstitutionella kontroller och motvikt. Utskottet ville framhålla vikten av att de åtgärder som vidtagits under pandemin fortsatt följs upp och utvärderas. Utskottet välkomnade också den nya förordningen med skydd av unionsbudgeten vid överträdelse av rättsstatens principer.

Våren 2021 behandlade utskottet motionsyrkanden om rättsstatsprincipen och mänskliga rättigheter (bet. 2020/21:KU23 s. 49 f.). I sitt ställningstagande anförde utskottet att respekten för mänskliga rättigheter och rättsstaten utgör fundamentet i en demokrati. Utskottet hänvisade till att utskottet vid upprepade tillfällen har framhållit vikten av att värna de mänskliga rättigheterna och rättsstatens principer, och att utskottet löpande följer det arbete som pågår inom EU samt noterade bl.a. att kommissionen under hösten 2020 presenterade en strategi för hbtqi-personers jämlikhet. Mot bakgrund av det arbete som pågår inom EU för att stärka skyddet för mänskliga rättigheter och för att värna rättsstatens principer fann utskottet inte skäl att föreslå något tillkännagivande till regeringen om detta. Motionsyrkandena avstyrkes. I betänkandet fanns reservationer från Centerpartiet, Vänsterpartiet och Liberalerna.

Öppenhet och insyn

Skrivelsen

I skrivelsen redogör regeringen för sitt arbete med öppenhets- och insynsfrågor inom EU. Alla mål vid EU-domstolen och tribunalen med anknytning till allmänhetens tillgång till handlingar bevakas. Under året har Sverige fortsatt

att agera i de mål där Sverige redan tidigare har varit aktivt. I skrivelsen finns en förteckning över de mål vid EU-domstolen och tribunalen i vilka den svenska regeringen varit part eller intervenerat (bilaga 1). Information lämnades till konstitutionsutskottet i april 2020.

I årets skrivelse finns inte någon information om det s.k. öppenhetsregistret (se nedan).

Gällande ordning m.m.

Interinstitutionellt avtal om ett öppenhetsregister

Den 21 januari 2021 lämnade Statsrådsberedningen information till utskottet om de pågående förhandlingarna om ett nytt interinstitutionellt avtal (IIA) om ett obligatoriskt öppenhetsregister mellan EU:s institutioner.

Ett interinstitutionellt avtal om ett frivilligt gemensamt öppenhetsregister har funnits mellan Europaparlamentet och kommissionen sedan 2011. Öppenhetsregistret är i dag frivilligt för lobbyister att anmäla sig till. Registret listar endast organisationer och företag som lobbar gentemot Europaparlamentet och EU-kommissionen, inte rådet.

Ett förslag till ett nytt IIA som även ska omfatta rådet och som ska vara obligatoriskt presenterades av kommissionen den 28 september 2016 (COM(2016) 627, faktagromemoria 2016/17:FPM20). Den 15 december 2020 träffade Europaparlamentet, rådet och kommissionen en politisk överenskommelse om ett obligatoriskt öppenhetsregister. Huvudprincipen är att intresseföreträdare som utför lobbyaktiviteter ska vara registrerade för att få samverka med institutionerna på olika sätt. Registret ska vara tillgängligt för allmänheten. Lobbyaktiviteter är aktiviteter som syftar till att påverka utformningen av eller genomförandet av politik eller lagstiftning, eller institutionernas beslutsprocesser. Vissa grupper och aktiviteter undantas från förslaget, t.ex. rättsliga rådgivare, politiska partier, religiösa samfund och medlemsstaternas myndigheter.

Förslagets rättsliga struktur har ändrats sedan det ursprungliga förslaget presenterades, så att delar av avtalet ersätts med individuella beslut för varje institution. Det kommer även att vara möjligt för andra EU-institutioner att ansluta och tillämpa registret.

Paketet som institutionerna kommit överens om består av ett IIA om ett obligatoriskt öppenhetsregister, inklusive en uppförandekod för registrerade intresseföreträdare. Vidare ingår ett politiskt uttalande av Europaparlamentet, rådet och kommissionen som anger för vilka typer av aktiviteter det typiskt sett ska anses vara förenligt med det interinstitutionella avtalet att kräva registrering. Uttalandet hänvisar i sin tur till respektive institutioners individuella åtaganden. I paketet ingår också ett rådsbeslut som anger vilka kontakter med rådets generalsekretariat som förutsätter att intresseföreträdare är registrerade i registret.

Enligt informationen till utskottet kommer de olika delarna att beslutas formellt inom respektive institution med ambitionen att regelverket ska kunna träda i kraft under våren 2021.

Europaparlamentets ledamotsstadga – ledamöternas arvoden m.m.

I Europaparlaments ledamotsstadga som gäller sedan juli 2009 fastställs bestämmelser och allmänna villkor för hur Europaparlamentets ledamöter ska fullgöra sina åligganden samt om arvoden och vissa ersättningar.¹

Enligt ledamotsstadgan får alla ledamöter i Europaparlamentet samma arvode. Ledamöternas arvoden är 38,5 procent av grundlönen för en domare i EU-domstolen, vilket innebär att ledamöterna inte själva kan besluta om sitt arvode. Arvodet kommer från Europaparlamentets budget. Ledamöterna har även rätt till ålderspension när de fyller 63 år. Pensionerna betalas från Europeiska unionens budget.

Arbetet som EU-parlamentariker innebär att man ofta behöver vara borta från sitt hemland. En rad ersättningar finns tillgängliga för att täcka de kostnader som detta medför.

De flesta av Europaparlamentets sammanträden, t.ex. plenarsammanträden, utskottsmöten och möten med de politiska grupperna, äger rum i Bryssel eller Strasbourg. Ledamöterna får ersättning bl.a. för resekostnader för att närvara vid sådana sammanträden. Ledamöterna kan också få ersättning för vissa resor för att fullgöra officiella arbetsuppgifter eller för andra ändamål, t.ex. för att delta i en konferens eller göra ett arbetsbesök.

Europaparlamentet betalar vidare ett dagtraktamente som ska täcka kostnader för övernattningar och andra relaterade kostnader för varje dag som ledamöterna är på tjänsteresa i Bryssel eller Strasbourg. Denna ersättning halveras om ledamöterna under dagar med omröstningar i kammaren uteblir från mer än hälften av omröstningarna med namnupprop, även om de har närvarat och registrerat detta.

Ledamöterna får också ersättning för vissa andra utgifter som ledamöterna har såsom kostnader för kontor, internetabonnemang, datorer och telefoner samt anordnande av konferenser och utställningar. Ersättningen halveras för de ledamöter som, utan giltiga skäl, är frånvarande från hälften eller fler av plenarsammanträdena under ett parlamentsår (september till augusti). Ledamöterna har vidare rätt till ersättning för två tredjedelar av sina sjukvårdskostnader.

Ledamöterna har också, när deras mandatperiod löper ut, rätt till en övergångsersättning motsvarande det egna arvodet för en månad per år som de varit ledamöter av Europaparlamentet. Denna ersättning betalas ut under högst två år. Om en tidigare ledamot av Europaparlamentet får ett mandat i ett annat parlament eller tillträder ett offentligt ämbete räknas arvodet från denna nya funktion av mot övergångsersättningen. Om ledamoten samtidigt har rätt till

¹ Europaparlamentets beslut av den 28 september 2005 om antagande av Europaparlamentets ledamotsstadga (2005/684/EG, Euratom).

ålderspension eller sjukpension kan han eller hon inte få både ersättning och pension utan måste välja.

Motionen

I motion 2020/21:3910 av Håkan Svenneling m.fl. (V) yrkande 31 begärs ett tillkännagivande om att regeringen bör verka för att lobbyism begränsas i EU till förmån för nationella parlaments inflytande. Motionärerna framhåller att det inte är EU-byråkrater och storföretagens lobbyister som ska avgöra vilka beslut som ska fattas utan det ska avgöras av hur människor röstar. Motionärerna vill demokratisera EU genom att ge mindre makt till EU:s byråkrater och kommissionärer och mer makt till de nationella parlamenten. De vill begränsa lobbyisternas närvaro i EU och verka för en ökad insyn och transparens i EU:s institutioner.

I samma motion yrkande 32 begärs även ett tillkännagivande om att regeringen ska verka för ett regelverk som innebär öppna böcker, minskade förmåner och sänkta politikerarvoden för alla EU-parlamentariker. Motionärerna anför att de folkvaldas roll i demokratin är central, men det är inte många EU-parlamentariker som vill redogöra för hur de utnyttjar de förmåner de har som EU-parlamentariker.

Tidigare behandling

Utskottet har flera gånger i yttranden över skrivelser om verksamheten i Europeiska unionen framhållit att det är viktigt att värna öppenhet och transparens (se yttr. 2015/16:KU9y, 2016/17:KU5y och 2017/18:KU5y). Utskottet har konstaterat att det har framgått av skrivelserna att regeringen verkar för en ökad öppenhet inom EU och att den aktivt arbetar med öppenhetsfrågorna. Utskottet har välkomnat regeringens arbete för en ökad öppenhet i EU:s institutioner, bl.a. genom bevakningen av mål i EU-domstolen och tribunalen.

I yttrandet över skrivelsen för 2018 pekade utskottet bl.a. på att ett öppet och effektivt beslutsfattande främjar den demokratiska legitimiteten. Utskottet välkomnade regeringens arbete för en ökad öppenhet i EU:s institutioner, bl.a. genom bevakningen av mål i EU-domstolen och tribunalen (yttr. 2018/19:KU3y s. 6 f.).

Utskottet konstaterade våren 2018 att ett öppet och effektivt beslutsfattande främjar den demokratiska legitimiteten samt att regeringen arbetar aktivt och på flera plan för en ökad öppenhet inom EU. Utskottet välkomnade detta arbete (bet. 2017/18:KU38 s. 60 f.).

Våren 2019 framhöll utskottet att ett öppet och effektivt beslutsfattande främjar den demokratiska legitimiteten (bet. 2018/19:KU26). Utskottet välkomnade därför åtgärder som syftar till en ökad öppenhet inom EU. I likhet med sitt tidigare ställningstagande konstaterade utskottet att arbete pågår på flera plan för en ökad öppenhet inom EU. Utskottet noterade också att den

parlamentariska EU-kommittén har övervägt frågor om bl.a. öppenhet och kontakterna mellan riksdagen och regeringen.

Europaparlamentets säte

Skrivelsen

I skrivelsen redogörs även för EU-institutionernas verksamhet. När det gäller Europaparlamentet anføres bl.a. att Europaparlamentet efter Storbritanniens utträde den 31 januari 2020 består av 705 ledamöter. Det anføres vidare att Sverige numera har 21 ledamöter, i stället för som tidigare 20 ledamöter.

Det framhålls vidare att Europaparlamentets arbete under 2020 på flera sätt präglades av covid-19-pandemin. Under ett plenarsammanträde den 26 mars 2020 röstade ledamöterna för första gången på distans. Ytterligare förändringar av arbetsmetoderna har innefattat att begränsa antalet fysiska möten och att arbeta på distans. Dessutom ställdes totalt tio plenarsessioner i Strasbourg in på grund av pandemin.

Gällande ordning m.m.

Enligt fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (EUF-fördraget), protokoll nr 6 om lokalisering av säten för Europeiska unionens institutioner och vissa av dess organ, byråer och enheter, ska Europaparlamentet ha sitt säte i Strasbourg, där de tolv månatliga plenarsammanträdena inklusive budgetsammanträdet ska hållas. Extra plenarsammanträden ska dock hållas i Bryssel. Av protokollet framgår vidare att Europaparlamentets utskott ska sammanträda i Bryssel. Europaparlamentets generalsekretariat och dess enheter ska vara kvar i Luxemburg. Rådet ska ha sitt säte i Bryssel utom i april, juni och oktober då rådet ska sammanträda i Luxemburg. Kommissionen ska ha sitt säte i Bryssel.

Enligt artikel 341 i EUF-fördraget ska säten för unionens institutioner fastställas av medlemsstaternas regeringar i samförstånd. För att ändra bestämmelserna om institutionernas säten krävs en ändring av protokollet, vilket förutsätter enhällighet i rådet.

I Europaparlamentets resolution av den 28 mars 2019 om beräkning av Europaparlamentets inkomster och utgifter för budgetåret 2020 (2019/2003 [BUD]) framhålls att ett enda säte bl.a. innebär besparingar i parlamentets budget. I denna del påminns dels om en analys från revisionsrätten enligt vilken kostnaderna för att parlamentets verksamhet bedrivs på olika geografiska platser uppskattas till 114 miljoner euro per år, dels om att 78 procent av alla tjänsteresor som företas av parlamentets anställda görs på grund av parlamentets geografiska spridning och att miljöpåverkan uppgår till mellan 11 000 och 19 000 ton koldioxidutsläpp. I resolutionen efterlyser Europaparlamentet en färdplan för ett enda säte.

Motionen

I motion 2020/21:3910 av Håkan Svenneling m.fl. (V) yrkande 33 begärs ett tillkännagivande om att regeringen bör verka för att EU-parlamentet endast ska sammanträda i Bryssel. Motionärerna anser att flytten av folkvalda och tjänstemän mellan Bryssel och Strasbourg en gång i månaden måste upphöra.

Tidigare behandling

Frågan om Europaparlamentets säte har behandlats av konstitutionsutskottet vid flera tillfällen. I ett yttrande till utrikesutskottet våren 2013 anförde utskottet att det såg positivt på att frågan om Europaparlamentets säte hade lyfts upp av Europaparlamentets utskott för konstitutionella frågor (yttr. 2012/13:KU7y s. 5). Utskottet förutsatte att regeringen stöder alla strävanden för att Europaparlamentets kostsamma flyttning mellan två städer ska upphöra.

Våren 2014 behandlade utskottet ett par motionsyrkanden om Europaparlamentets säte (bet. 2013/14:KU18 s. 29 f.). I sitt ställningstagande framhöll utskottet att det inte är en bra lösning att Europaparlamentet har sitt säte på en ort men under längre tidsperioder även sammanträder på en annan ort. Denna ordning är också enligt utskottet kostsam och varken ändamålsenlig eller miljövänlig. Utskottet, som konstaterade att frågan om Europaparlamentets säte var aktuell inom EU, förutsatte att regeringen skulle stödja alla strävanden för att Europaparlamentets kostsamma flyttning mellan två orter 5 ska upphöra. Därmed avstyrktes motionsyrkandena.

Frågan om Europaparlamentets säte behandlades även av utskottet i ett yttrande till utrikesutskottet våren 2019 (yttr. 2018/19:KU3y s. 5 f.). Utskottet förutsatte alltså att regeringen skulle stödja alla strävanden att Europaparlamentets kostsamma flyttning mellan två städer ska upphöra och ansåg därför att utrikesutskottet även borde avstyrka ett motionsyrkande om att regeringen borde verka för att Europaparlamentet endast sammanträder i Bryssel.

Vid behandlingen av motionsyrkanden om Europaparlamentets säte våren 2021 konstaterade utskottet att frågan om ett enda säte för Europaparlamentet bl.a. har tagits upp av parlamentet i en resolution från 2019. Utskottet förutsatte alltså att regeringen ska stödja alla strävanden att Europaparlamentets flytt mellan två städer ska upphöra och avstyrkte motionsyrkanden som rörde denna fråga (bet. 2020/21:KU24 s. 58).

Utskottets ställningstagande

Det är viktigt att skyddet av rättsstatsprincipen och grundläggande rättigheter fortsätter att stå högt upp på EU:s dagordning. Utskottet välkomnar att regeringen intervenerar i överträdelseärenden och yttrar sig i mål som rör förhandsavgöranden när det gäller respekten för rättsstatsprincipen vid genomförandet av nationella reformer. Utskottet är även positivt till den nya

européiska rättsstatsmekanismen som introducerades under 2020 och som har resulterat i den första årliga rapporten om rättsstatssituationen inom EU. I rapporten pekar kommissionen på positiva trender, men även på allvarliga utmaningar inom några medlemsstater i EU. Även den nya förordningen om villkorlighetsordning som kopplar rätten till EU-stöd till efterlevnad av rättsstatsprincipen är ett viktigt nytt instrument.

Som utskottet tidigare har konstaterat innebär covid-19-pandemin stora utmaningar för samhället och aktualiserade, som regeringen framhåller i skrivelsen, viktiga rättsstatsfrågor. Beslut har fattats som har inneburit en rad begränsningar av grundläggande fri- och rättigheter, t.ex. mötes- och rörelsefriheten. Utskottet vill därför återigen framhålla vikten av att de åtgärder som har vidtagits under pandemin följs upp och utvärderas.

Mot bakgrund av det arbete som pågår inom EU för att värna rättsstatsmekanismen anser utskottet inte att det finns skäl att föreslå något tillkännagivande till regeringen, och anser att utrikesutskottet bör avstyrka motion 2020/21:3925 yrkande 3.

Utskottet välkomnar regeringens arbete med öppenhets- och insynsfrågor inom EU, bl.a. genom att bevaka mål i EU-domstolen och tribunalen. Utskottet vill liksom tidigare framhålla vikten av ökad öppenhet och insyn i EU:s beslutsprocesser. Ett öppet och effektivt beslutsfattande främjar den demokratiska legitimiteten. Utskottet noterar att EU-institutionerna har kommit överens om ett obligatoriskt öppenhetsregister som syftar till ökad insyn i EU-institutionernas lagstiftnings- och beslutsprocesser. Mot denna bakgrund anser utskottet att utrikesutskottet bör avstyrka motion 2020/21:3910 yrkandena 31 och 32.

När det gäller frågan om Europaparlamentets säte vidhåller utskottet sitt tidigare ställningstagande och förutsätter att regeringen stöder alla strävanden att den kostsamma flytten av Europaparlamentet mellan två städer ska upphöra. Utskottet anser därför att utrikesutskottet även bör avstyrka motion 2020/21:3910 yrkande 33.

Stockholm den 27 april 2021

På konstitutionsutskottets vägnar

Karin Enström

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Karin Enström (M), Hans Ekström (S), Ida Karkiainen (S), Matheus Enholm (SD), Per-Arne Håkansson (S), Linda Modig (C), Ida Drougge (M), Fredrik Lindahl (SD), Laila Naraghi (S), Tuve Skånberg (KD), Daniel Andersson (S), Tina Acketoft (L), Mikael Strandman (SD), Anna Sibinska (MP), Erik Ottoson (M), Jessica Wetterling (V) och Lars Jilmstad (M).

Avvikande meningar

1. Verksamheten i Europeiska unionen under 2020 (C)

Linda Modig (C) anför:

I ljuset av pandemin ser vi att vissa länder gjort långtgående och obegränsade inskränkningar i demokratiska beslutsprocesser och människors vardag, vilket vi noga måste bevaka följderna av framöver. Det kan naturligtvis var motiverat med åtgärder och inskränkningar under en pandemi men de måste vara både proportionerliga och tillfälliga.

Alla inskränkningar i människors fri- och rättigheter och demokratiska principer är dock inte kopplade till pandemin. Det är tyvärr en utveckling vi sett i Ungern och Polen under en lång tid. Jag anser att EU måste göra mer för att se till att alla medlemsländer är demokratiska och rättssäkra. Det är inte acceptabelt att vissa länder kan få EU-medel samtidigt som de bryter mot unionsgemensamma demokratiska principer. Därför har Centerpartiet varit drivande för ett demokratilås på EU:s budget. Under 2020 enades EU:s medlemsländer om ett demokratilås som innebär att EU kan hålla inne utbetalningar av stöd till länder som inte möter kraven. Det innebär också att EU:s budget kopplas till en rättsstatsmekanism som innebär att de demokratiska principer som är fastställda i fördragen ska efterlevas. EU-kommissionens årliga oberoende rapport om läget för demokratin och rättsstaten i varje EU-land ska ligga till grund för bedömningen om huruvida de demokratiska principerna i fördragen efterlevs.

Regeringen bör därför verka för att det demokratilås och den rättsstatsmekanism som EU:s budget nu inbegriper också används av kommissionen.

Mot denna bakgrund anser jag att utrikesutskottet bör tillstyrka motion 2020/21:3925 yrkande 3 och bör avstyrka motion 2020/21:3910 yrkandena 31–33.

2. Verksamheten i Europeiska unionen under 2020 (V)

Jessica Wetterling (V) anför:

Europa befinner sig i en politisk kris och tilltron till regeringar, institutioner och medier sjunker. Enligt min mening är det inte EU-byråkrater och lobbyister från storföretagen som ska avgöra vilka beslut som ska fattas utan det ska avgöras av hur människor röstar. EU måste demokratiseras genom att mer makt ges till de nationella parlamenten och mindre makt till EU:s byråkrater och kommissionärer. Samtidigt som lobbyisternas närvaro i EU måste begränsas måste insynen och transparensen i EU:s institutioner öka. Regeringen bör därför verka för att lobbyism begränsas i EU till förmån för nationella parlaments inflytande.

De folkvaldas roll i demokratin är central och det är viktigt att vi kan lita på de folkvalda. Trots det är det inte många EU-parlamentariker som vill redogöra för hur de utnyttjar de förmåner de har som EU-parlamentariker. Det är endast EU-parlamentarikerna i Vänsterpartiet som från början öppet redovisat vad pengarna har gått till. Regeringen bör verka för ett regelverk som innebär öppna böcker, minskade förmåner och sänkta politikerarvoden för alla EU-parlamentariker.

Den absurda flytten av folkvalda och tjänstemän mellan Bryssel och Strasbourg måste upphöra. Regeringen bör verka för att EU-parlamentet endast ska sammanträda i Bryssel.

Mot denna bakgrund anser jag att utrikesutskottet bör tillstyrka motion 2020/21:3910 yrkandena 31–33 och bör avstyrka motion 2020/21:3925 yrkande 3.